

Լուսինե ՀԱՅԹՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԴՐԱՄԱՅԻ ԳԵՆԵԶԻՍԸ ԵՎ ԷՎՈԼՅՈՒՑԻԱՆ

Սույն հոդվածը ներկայացնում է ամերիկյան դրամայի զարգացման ընթացքը՝ ընդգրկելով 17-20-րդ դարերի ժամանակահատվածը: Քննության են առնվել պատմաքաղաքական և մշակութային իրադարձությունները, որոնք նպաստել են ամերիկյան դրամայի զարգացմանը և ապահովել դրա գենեզիսը: Անդրադարձ է կատարվել մի շարք հեղինակների, որոնք ստեղծագործել են 19-րդ դարի վերջերին և 20-րդ դարում:

Բանալի բառեր. *ամերիկյան դրամա, գենեզիս, էվոլյուցիա, բրիտանական մոդել, ռեալիզմ, սոցիալական դրամա, հոգեբանական դրամա, ամերիկյան էքսպրեսիոնիզմ, գեղարվեստական խնդիրներ*

Գրական ժանրերի տարատեսակների թվում իր ուրույն տեղն ունի 20-րդ դարի ամերիկյան գրականության պատմությունը: Ոչ վաղ անցյալում ձևավորված երկրի պատմաքաղաքական իրադարձությունների ընթացքը հանգեցրել է դարասկզբին զուգահեռ ձևավորվող գրական հոսանքների և ժանրերի առաջացմանը:

Իհարկե, սխալ կլինի կարծել, թե ամերիկյան դրամայի ի հայտ գալն ու զարգացումը 20-րդ դարասկզբի ծնունդ են: Ավելին, ամերիկյան դրամայի էվոլյուցիան պայմանավորված է բրիտանական դրամայի գենեզիսով: Այստեղ նպատակային է ուսումնասիրել այս երկու փոխկապված պրոցեսները և դրանք արժևորել 20-րդ դարի գրական իրադարձությունների համատեքստում:

Եվ այսպես, ամերիկյան դրամայի ձևավորման գործընթացը մեկնարկել է դեռևս 17-րդ դարում՝ ամերիկյան գաղութների շրջանակներում: Գաղութային ժամանակաշրջանը ամերիկյան պատմության մեջ ընդգրկում է 1607-1765 թվականները: Ընդհանարապես, այս տարիների ընթացքում գրական արտադրանքը Ամերիկայում սակավ էր ու աղքատիկ:

Ինչ վերաբերում է ամերիկյան դրամայի հետագա զարգացմանը, ապա հարկ է նշել, որ այն անմիջականորեն կապված է բրիտանական գրականությանը: Դիտարկելով 18-19-րդ դարերի ամերիկյան դրամաները՝ երևան է գալիս այն հանգամանքը, որ վերջիններս ակնհայտորեն կրում են բրիտանական գրականության ազդեցությունը: Այս երևույթի պատճառները տարբեր են /Brockett, 1973/:

1776թ. Միացյալ Նահանգների անկախության հռչակումը և պայքարը գաղութարար ավտորիտար համակարգի դեմ այն երկու խոշոր իրադարձություններն են, որոնք մեծ ազդեցություն են ունեցել ժամանակի

ամերիկյան գրականության, մասնավորապես՝ դրամայի վրա: Գրականությունը, որը ներկայացնում է գաղափարները հոգուտ հեղափոխության, առանձնանում է մտքի պարզությամբ և մեկնաբանությամբ: Երբ «հեղափոխությունը» դարձավ իրականություն, այլ տիպի գրողների անհրաժեշտություն առաջացավ: Այս ժամանակաշրջանում ի հայտ եկան երգիծական բովանդակությամբ մի շարք պիեսներ՝ անանուն հեղինակների կողմից՝ ակնհայտ պատճառներով: Ամենավաղ երգիծական բնույթի ստեղծագործությունները գրվել են Նոր Անգլիայում այն պարզ պատճառով, որ հեղափոխությունը սկսվել էր հենց այնտեղ: Երգիծանքի բնագավառի ամենահայտնի գրողներից մեկը ամերիկյան հեղափոխության պրոպագանդիստ Մ. Օ. Ուորենն էր (1727-1814): Դիտարկելով հեղափոխական դրամաների գեղարվեստական որակները՝ նկատում ենք, որ դրանք այնքան էլ բարձր չեն: Վերջիններս հատկանշական են իրենց ներքին իմաստով, որը բարձրացնում է դրանց նշանակությունը: Նրանցում ոչ թե մտացածին, այլ իրական կերպարներ են ապրում ու տեղաշարժվում: Որպես դրամաներ՝ նրանցում ընդգծված են ժամանակին տիրող հուզականությունն ու տրամադրությունները, հույսերը, տառապանքներն ու վախերը, որոնք արտացոլում են մարդու էությունը՝ էմոցիոնալ, սթրեսային պայմաններում /Brockett, 1973/:

Ինչևէ, 1800-ականների սկզբում ամերիկյան դրաման մեկնարկում է իր զատման գործընթացը բրիտանականից: Չնայած դրան՝ հարկ է նշել, որ մինչև 20-րդ դարի սկիզբը ամերիկյան դրամաները շարունակում են կրկնօրինակել բրիտանական մոդելները: Այս հանգամանքը առիթ է հանդիսանում մի շարք գրաքննադատների կարծիքների համար, ովքեր համարում են, թե բուն ամերիկյան դրաման մինչև Առաջին աշխարհամարտի ավարտը (1914-1918) դեռևս ծնունդ չէր առել /Jeffrey, 1997/:

19-րդ դարի առաջին քառորդում ականատես ենք դառնում ամերիկյան գրականության մեջ տեղի ունեցող մի շարք փոփոխությունների: Այս ժամանակաշրջանում ամերիկյան գրականությունն ի վերջո ի հայտ էր եկել: 17-րդ դարի գրականությունն հիմնականում կրոնական ուղղվածություն ուներ, իսկ 18-րդ դարինը՝ քաղաքական: 19-րդ դարում է, որ վերջապես ականատես ենք դառնում այլ տեսակի գրվածքների, որոնք իրավացիորեն կարելի է կոչել գեղարվեստական գրականություն:

19-րդ դարի սկզբին ամերիկյան ազգային գրականությունը թևակոխում է ռոմանտիզմի շրջանը (Ու. Իրվինգ, Ֆ. Կուպեր): Թեպետ ռոմանտիզմի ոգին զգացվում էր նաև նախկինում, բայց այժմ այն ամերիկյան գրականության մեջ դառնում է առավել ակնհայտ և ազդեցիկ: Դիտարկելով 1805-1825թթ. գրական ժառանգությունը՝ նկատում ենք, որ ռոմանտիկ պիեսները՝ տրագիկ ազդակներով, համարվում են առավել նշանակալիները: Այսպիսով, 19-րդ դարի կեսերին ռոմանտիկական

դրաման իր հաստատուն տեղն էր զբաղեցրել ամերիկյան գրականության մեջ:

19-րդ դարի սկզբներին մի շարք դրամատուրգներ սկսում են փնտրել ոգեշնչման նոր ուղիներ՝ դիմելով օտարամուտ թեմաների, այդ թվում՝ և՛ հնագույն և՛ ժամանակակից: Այս ժամանակաշրջանի դրամաներում առկա ազգային և օտար էլեմենտները դժվարությամբ կարելի է տարբերակել: 19-րդ դարի երկրորդ կեսին սկսվում է փոփոխություն դրամայի բնույթի մեջ, որն առավել ակնառու է դառնում 1830-ից հետո: Այդ փոփոխությունները մասամբ հիմնված են թատրոնների պայմանների վրա, մասամբ՝ որոշակի դերասանների ի հայտ գալու և, իհարկե, երկրում տիրող ընդհանուր սոցիալ-քաղաքական ու տնտեսական պայմանների վրա: Դիտարկելով այս շարքի դրամաները՝ ակներև է դառնում նրանցում առկա ազգային կոլորիտը: Մինչ առավել փորձառու դրամատուրգները ջանքեր էին ներդնում ռոմանտիկ կատակերգական ու ողբերգական ոլորտում, հումորային ու աշխատասեր մյուս դրամատուրգները ձգտում էին բեմ բարձրացնել ազգային տեսարաններ ու կերպարներ: Մի կողմ թողնելով օպերան ու մնջախաղը՝ 1825-1860-ականների ընթացքում բեմադրվում են պատմական շուրջ 190 բնույթի պիեսներ: Վերջինները մեծ նշանակություն ունեն, քանի որ նրանցում առկա են դրամայի հետագա զարգացման արմատները, որը այս տեսանկյունից մեծագույն կարևորություն ունի:

Հետագայում՝ 19-րդ դարի վերջերին, ամերիկյան դրամաներում սաղմնավորվում է ռեալիզմը, որը գերիշխող ուղղություն է ամբողջ 20-րդ դարի ընթացքում /Krasner, 2007; Demastes, 1996/: Դրամատուրգներն իրենց ստեղծագործություններում ներկայացնում են երկրում տիրող իրականությունը, հասարակական ու սոցիալական խորը հակասություններն ու կյանքի ոչ միանշանակ և ոչ դյուրին կողմերը՝ ստեղծելով առավել իրական կերպարներ:

19-րդ դարի վերջերին ամերիկյան թատրոնը դեռևս անկարող էր արտադրել որևէ նշանակալի դրամա: Թերևս կային որոշակի ունակություններ ունեցող դրամատուրգներ, ինչպես, օրինակ, Ք. Ֆիթչը, ում պիեսներն ուշարժան էին /«Ճշմարտություն», 1907/:

Հաջորդ տասնամյակներում ամերիկյան մի շարք դրամատուրգներ հայտնի դարձան մեծապես ամերիկյան տեսարանների պատկերումներով: Չնայած բոլոր այդ գրողները հակված էին դեպի զգացմունքայնությունն ու հետևում էին թատերական կանոնակարգերին: Փոքր թատրոնի շարժումը պատասխանատու դարձավ դրամայի ազատագրմանը՝ պայմանական կապանքներից, որոնք պարտադրվում էին կոմերցիոն թատրոնի կողմից: Եվ Յ. Օ՛Նիլն էր, ով ուղի հարթեց գավառական, քաղաքային պիեսների ու դրամատուրգների հետագա ընթացքի համար:

Այսպիսով, փոքր թատրոնի շարժումը ճանապարհ է բացում արդի ամերիկյան դրամայի համար 20-րդ դարի հաջորդ տասնամյակներում: Ժամանակակից դրաման դանդաղ էվոլյուցիայի արդյունք է, որը հասել է իր փառքին տարբեր դարոցների միաձուլումից հետո: Անհատ դրամատուրգները, ինչպես, օրինակ Թ. Ուիլյամսը, Ա. Միլլերը և Յ. Օ՛Նիլը տարբեր կերպ նպաստել են ժամանակակից ամերիկյան դրամայի զարգացմանը: 1915թ.՝ մինչև Ա. Միլլերի ժամանակաշրջանը, մի շարք այնպիսի պիեսներ են բեմադրվել, որոնք հազիվ թե տեղ գտնեին կոմերցիոն թատրոնում:

Եվ այսպես, 20-րդ դարի առաջին կեսին ամերիկյան դրամատուրգիան գրանցում է աննախադեպ էվոլյուցիա: Ուսումնասիրելով Առաջին աշխարհամարտից առաջ գրված դրամաները՝ հարկ է փաստել, որ ռեալիզմը նոր մակարդակի է հասնում Դ. Բելասկոյի /«Ոսկե Արևմուտքի աղջիկը», 1905/ և Ք. Ֆիթչի /«Քաղաքը», 1909/ նախապատերազմյան ժամանակաշրջանում ստեղծված պիեսներում: Նախապատերազմյան ժամանակաշրջանում ծավալվող դեպքերի, իրադարձությունների ու երևույթների իրատեսական պատկերմանն անդրադարձել են ժամանակաշրջանի մի շարք ստեղծագործողներ, այդ թվում՝ Յ. Ուոլթերը, ում 1909թ. գրված «Ամենահեշտ ճանապարհը» պիեսը ներկայացնում է մի կնոջ դրամատիկ կյանքի պատմությունը:

Ուշարժան է նշել, որ Առաջին աշխարհամարտի սկզբնական շրջանում եվրոպական արդի դրամատուրգիայի զարգացման միտումները որդեգրվում և ամրապնդվում են ամերիկյան թատերական բեմահարթակում: Հետագայում նկատվում են այն ջանքերը, որոնք փորձում են ցուցաբերել ամերիկյան դրամատուրգները՝ կապված դրամայի ոճի, ձևի ու բովանդակության փորձարարության հետ՝ միաժամանակ պահպանելով քաղաքական, հոգեբանական ու սոցիալական թեմատիկան: Կարելի է ասել, որ այդ փորձարարությունների շնորհիվ է, որ հաջողվում է ձևավորել ու ամրապնդել բուն ամերիկյան ավանդույթները, որի արդյունքում բրիտանական գրականության ազդեցությունն աստիճանաբար դուրս է մղվում /Krasner, 2007; Demastes, 1996/:

Այս կապակցությամբ անհրաժեշտ է արժանին մատուցել «Պրովինսթաուն փլեյերս կամ թատերգակներ» (խումբը հիմնադրվել է 1915թ. Մասսաչուսեթս նահանգի Պրովինսթաուն քաղաքում) խմբին, որն այն առաջին խմբերից է, ում ջանքերն անգնահատելի են՝ բուն ամերիկյան դրամատուրգիայի զարգացման գործընթացում: Հիշյալ խմբի իրականացրած առաջին քայլերի թվում առանձնանում են Սյուզան Գլասպելի «Մանրուքներ» (1916) և Յ. Օ՛Նիլի «Դեպի Արևելք, Կարդիֆ» (1916) պիեսները: Վերջինը, անտարակույս, տարբերվում է մինչ այդ ամերիկյան դրամատուրգիայում գոյություն ունեցած գործերից: Այն նշանավորվում է ոչ միայն Յ. Օ՛Նիլի՝ որպես նոր թատերագրի, ասպարեզ իջնելով, այլև ամբողջ ամերիկյան դրամատուրգիայի ծնունդով՝ իր

առանձնակի տեղը գրավելով ամերիկյան թատերագրության ամբողջ պատմության մեջ /Gray, 2011/: Յ. Օ'Նիլն այն հանճարն էր, այն փոփոխության պատասխանատուն, որը տեղի ունեցավ ամերիկյան թատրոնում 1920-1930-ականներին: Իր պիեսներով ու բազում նոր գաղափարներով նա իր ավանդն է ներդրել ու խորը ազդեցությունն ունեցել դրամայի զարգացման պատմության մեջ ու ամերիկյան թատրոնում: Նրա ստեղծագործություններում ակներև է ռեալիզմի և էքսպրեսիոնիզմի միաձուլումը:

Այսպիսով, 20-րդ դարասկզբի Միացյալ Նահանգներում տիրող դրությունը, սոցիալական հարաբերություններն ու առկա բազում հասարակական խնդիրները դառնում են ստեղծագործող դրամատուրգների գործերի հիմնական թեմատիկան: Այս տեսանկյունից ուշարժան է Ուիլյամ Վոն Մուդիի «Մեծ բաժանումը» (1906) պիեսը, որտեղ հեղինակը ներկայացնում և իրատեսորեն պատկերում է սենտիմենտալ Արևմուտքին հակադրվող ուրբանիզացված Արևելքը: Հասարակական թեմատիկան տեղ է գտնում Ռ. Քրոդերսի «Տղամարդու աշխարհը» (1909) և «Նյու Յորքյան գաղափարը» (1906) ստեղծագործություններում, որոնցում ակնհայտորեն արտացոլվում է հասարակության մեջ տիրող վերաբերմունքը երկու սեռերի՝ և՛ տղամարդկանց, և՛ կանանց նկատմամբ:

Դրամատուրգների գրչից չի վրիպում նաև ամերիկյան ընտանիքի թեմատիկան, նրա զարգացումը, հասարակության մեջ նրա դերի ու արժևորման խնդիրները: Այս թեման գերիշխող է մնում ամերիկյան դրամատուրգիայում մինչև 20-րդ դարի ավարտը /Gray, 2011/:

Հետաքրքրական է էքսպրեսիոնիզմի ներմուծումը Եվրոպայից Ամերիկա: Այն իր ազդեցությունն է հաստատում բոլոր ոլորտների, այդ թվում՝ արվեստի և հատկապես՝ դրամայի վրա: Էքսպրեսիոնիզմը դրականորեն է նպաստում ամերիկյան թատերական ոգու աճի ու զարգացման վրա: Այն խթանում է մի շարք մեծ ու փոքր տարաբնույթ փորձեր:

Էլմեր Ռայսի «Գումարման մեքենան» (1923) ստեղծագործությունն համարվում է էքսպրեսիոնիստական կատակերգության առավել ուշագրավ պատկերումը: Ռայսը նաև այն առաջին դրամատուրգներից է, ով ներկայացնում է համր ֆիլմի ազդեցությունը թատրոնի վրա՝ իր «Դատը» (1914) պիեսում, որտեղ կիրառվում է գործողությունների հետադարձ նկարագրության տեխնիկան:

20-րդ դարի 20-ականների վերջը և 30-ականները Միացյալ Նահանգներում տիրում է տնտեսական աննախադեպ ճգնաժամը՝ Մեծ դեպրեսիան, որը ներթափանցում է Միացյալ Նահանգների կյանքի բոլոր ոլորտները: Այս պայմաններում, անշուշտ, ամերիկյան դրամատուրգիան արձագանքում է ստեղծված իրավիճակին՝ դրամաներում արտացոլելով

ապագայի նկատմամբ անորոշության ու վատատեսական տրամադրություններ /Reynolds, 1986/:

Այնուամենայնիվ, հարկ է նշել, որ 1920-ականները նշանավորվում են արգասաբերությամբ՝ նյույորքյան բեմում պրոֆեսիոնալ պիեսների բեմադրման տեսանկյունից: Ինչպես ընդունված է կոչել, «փառավոր օրերի» ընթացքում 1920-30-ականների հանդիսատեսը ականատես է դառնում ամերիկյան խորաթափանց և հուզիչ դրամաների: Դժբախտաբար, Մեծ ճգնաժամի արդյունքում ծառայած բազում դժվարությունների հետևանքով փակվում են մի շարք թատրոններ:

Շարունակվող ճգնաժամի հարուցած խնդիրների արդյունքում 1930-ականներում ստեղծված դրամատուրգիական ստեղծագործություններում արտացոլվում են աջաթևյան գաղափարախոսների ծայրահեղական միտումները, ֆաշիստական տրամադրությունները և այլ հասարակական-քաղաքական խնդիրներ: Դրան զուգընթաց՝ Եվրոպայում զարգացող քաղաքական պրոպագանդան ուղղորդողները, նշյալ նպատակների համար օգտագործելով գրականությունն ու արվեստը, խթանում են բանվոր դասակարգի վերաբերյալ դրամաների զարգացումը:

Այսպիսով, ամերիկյան դրամատուրգիայի կայացման բովում ծնունդ են առնում մի շարք միանգամայն նոր գեղարվեստական խնդիրներ, որոնց հետագայում պետք է լուծում տային կրտսեր սերնդի դրամատուրգները /Brockett, Findlay, 1991/:

1930-ականների մեծանուն դրամատուրգների թվում հիշարժան են Մ. Անդերսոնը, Ք. Օդեթսը, Լ. Հելլմանը և այլք: Նշյալ ժամանակաշրջանում գրված ստեղծագործություններից առավել հայտնին Քլիֆորդ Օդեթսի «Ձախլիկին սպասելիս» (1935) դրաման է, որի հիմնքում ընկած են վերացական մտորումներ՝ կապիտալիզմի դրական և բացասական կողմերի մասին: Օդեթսը նաև գրել է 1930-ականներում տիրող իրականության ու ժամանակի մտահոգություններն արտահայտող «Արթնացի՛ր և երգի՛ր» (1935) պիեսը: Ակնառու է Քլիֆորդ Օդեթսի (1906-1963) մեծագույն ներդրումը ամերիկյան թատերագրության հետագա զարգացման ու վերելքի գործում: Վերջինիս մեծությունն այն է, որ նա խիզախորեն ընդվզում էր ընդդեմ ամերիկյան կեղծ գաղափարների ու «ամերիկյան սին երազանքների»՝ ջանալով ցրել մարդկանց պատրանքները: Նրա պիեսներն արտացոլում են նյութական հաջողության և բարեկեցության հանելու ամերիկացիների ձգտումների կործանումը: Օդեթսի պիեսների մեծ մասը նվիրված է ամերիկացի միջին խավի ներկայացուցիչներին, որոնք առավել շատ են տուժում երկրում արմատավորված ու խորացած տնտեսական ճգնաժամից / Smith, 1997/:

Ժամանակի ոգուն համահունչ և իրականության պատկերումով հանդես է գալիս Մաքսվել Անդերսոնը (1988-1959)՝ իր «Վատ եղանակ» (1936) սոցիալական դրամայով: Այս ստեղծագործությունը վերջինիս համար անցումային էր՝ ռոմանտիկական մելոդրամայից դեպի

ռոմանտիկական ողբերգությունը, որում Անդերսոնը առավելապես հենվում է ամերիկյան գրականության իրատեսական ավանդույթների վրա:

Հետագայում՝ 1930-40-ական թվականներին գրված տեսական աշխատություններում Թորոնթոն Ուայլդերը (1897-1975) ևս կարևորում էր անհատի ոգին ու հավատքը: Միմիանց հակադրելով վեպն ու պիեսը՝ Ուայլդերը նշում է, որ եթե առաջինը պատմում է «միակ դեպքի մասին, ապա թատերագրությունը մշտապես պետք է ձգտի դեպի ընդհանրացումները, որոնք էլ պետք է նպաստեն մարդու մեջ հավատի արթնացմանը» /Wilder, 1962/: Վերջինս թատրոնը դիտում է «ժամանակից դուրս» հարթության մեջ: Նա գտնում է, որ իրական թատրոնը իրավունք չունի ոչնչացնելու ժամանակը, պատմել կոնկրետ դարաշրջանի մասին: Թատրոնի մեջ պետք է ամփոփվի ամբողջ տիեզերքը և բոլոր ժամանակները: Լինելով «ունիվերսալ» թատրոնի ջատագով՝ նա կոչ է անում «ապանյութականացնելու» թատրոնը: Այս սկզբունքներն են ընկած Թ. Ուայլդերի «Մեր քաղաքը» (1938) պիեսի հիմքում, որտեղ հեղինակը ներկայացնում է հերոսների անհատական ու հասարակական բախումները, ովքեր տանջվում ու տանջում են իրենց շրջապատող մարդկանց, քանի որ ուժ և հնարավորություն չունեն իմաստավորելու իրենց կյանքը, մեկուսացել են աշխարհից, որում քարշ են տալիս իրենց անիմաստ գոյությունը:

Լիլիան Հելմանը (1905-1984) մեկն էր ամերիկացի այն դրամատուրգներից, որը Ք.Օդեթսի հետ միաժամանակ գրական ասպարեզ է իջնում 1930-ականներին: Իր երկու՝ «Անավարտ կինը» (1969) և «Սենթիմենտո» (1973) ինքնակենսագրական ստեղծագործություններում Հելմանը ներկայացնում է իր կյանքի ու դարաշրջանի ընդգրկուն պատկերը: Նա անդրադարձել է այն ճգնաժամի թեմային, որը դեռևս դարասկզբին սկզբնավորվել էր Ամերիկայի հարավային նահանգներում: Հարավի պլանտացիաները դարձել էին ոչ եկամտաբեր, մանր ու միջին ֆերմերները մեկը մյուսի հետևից սնանկանում էին: Այսպիսով, ճգնաժամը կարևորագույն սոցիալական թեմատիկա է հանդիսանում Հելմանի ստեղծագործության համար:

Երկրորդ Աշխարհամարտի ընթացքում (1939-1945) դրաման ջանում է միևնույն ժամանակ ո՛չ փախչել պատերազմական թեմաներից, բայց ո՛չ էլ պրոպագանդել այն: Հետպատերազմյան շրջանում ամերիկյան դրամատուրգիայում իրենց հաստատուն տեղն են գրավում Արթուր Միլլերը (1915-2005) և Թեննեսի Ուիլյամսը (1911-1983): Վերջիններիս ստեղծագործություններն ամերիկյան թատրոնում գերիշխում են ավելի քան մեկուկես տասնամյակ: Երկուսն էլ իրենց գործունեությունը սկսում են որպես քաղաքական դրամատուրգներ: Նրանց ստեղծագործությունը, ձևավորվելով 1930-ականներին, արձագանքում է այդ ժամանակաշրջանի տնտեսական և հասարակական իրողություններին: Թեև նրանց առաջին

գործերը Բրոդվեյում հայտնվում են 1940-ականներին, երկուսն էլ շարունակում են ստեղծագործել մեկ տասնամյակից ավելի: Նրանք գործ ունեին միևնույն թեմատիկայի հետ, բայց նրանց ստեղծագործական տեխնիկաները տարբեր էին /Krasner, 2006/:

Թ. Ուիլյամսը, ազդվելով ժամանակի մտահոգություններից, անդրադառնում է հոգեբանական խնդիրներին: Իր դրամաներում վերջինս անհատին վերցնում է հոգեբանական կոնֆլիկտների և ներքին իրադրությունների մեջ («Ապակե գազանանոց» (1944), «Յանկություն» տրամվայ» (1947): Իսկ Ա. Միլլերի դրամայում անհատը դիտարկվում է գլխավորապես հասարակական հարաբերությունների տեսանկյունից, որտեղ ձևավորվում է նրա կյանքն ու ճակատագիրը («Շրջիկ վաճառականի մահը» (1949), «Ծանր փորձություն» (1953):

Անդրադառնալով 1930-1950 թվականների ամերիկյան դրամատուրգիային, մասնավորապես՝ թատերագրությանը՝ հարկ է նշել «Գրուպ թիեթր» թատերական խմբի անժխտելի ավանդի մասին՝ 20-րդ դարի ամերիկյան թատերագրության հետագա զարգացման ու աննախադեպ մեծ վերելքի գործընթացում: Խումբը համագործակցել է Բ. Օդեսիսի հետ, բեմադրել Սիդնեյ Քինգսլիի առաջին՝ «Սպիտակ խալաթներով մարդիկ» (1933) պիեսը, Սարոյանի առաջին պիեսը (1939), ինչպես նաև՝ Փոլ Գրինի, Ջոն Հովարդ Լոուսոնի, Իրվին Թոուի, Ռոբերթ Օդրիի պիեսները: Խմբի առանձնաշնորհն այն է, որ կարողացել են ստեղծել մշտական թատերախումբ, որը դարձել է ոչ միայն դարաշրջանի խորհրդանիշը, այլև ամենատարբեր ուղիներով ազդեցություն է ունեցել հետպատերազմյան տարիների թատերական մշակույթի վրա /Bigsby, 2000/:

Հետագայում քաղաքացիական իրավունքների համար միտված շարժումները և 1960-ականների հակապատերազմական ցույցերը զարկ են տալիս ամերիկյան դրամայի զարգացմանը, և տարածաշրջանային ու փորձարարական թատրոնները առաջ են քաշում նոր տաղանդավոր դրամատուրգներ: Փորձարարական թատրոնների ընկերությունը, ինչպես նաև «Կյանքի թատրոնը» ու «Բաց թատրոնը» փորձարարությունն իրականացնում էին շարժուն խմբերի միջոցով, երբ դերակատարներն ու հանդիսատեսը գործում են նույն ֆիզիկական տարածքում: Ժան-Կլոդ Վան Իթալիի (1936) «Օձը» պիեսը (1968), ուր վերացվում են ֆիզիկական բաժանարար «գծերը» դերասանների և հանդիսատեսի միջև, վերստեղծվում են Աստվածաշնչյան պատմությունները՝ ներկայացնելով դրանք արդի իրադարձությունների միջոցով, ինչպես, օրինակ՝ Ջոն Ֆ. Քեննեդիի սպանության օրինակի միջոցով: Մեգան Թերրիի (1932) պիեսները, ինչպես, օրինակ, «Հանդարտվի, մայրիկ» (1965), փորձարարություն էր անում ավանդական դրամատիկական կառուցվածքի հետ՝ երբ դերասանը փոխակերպվելով խաղում է պիեսում մի քանի տարբեր դերեր, կապակցելով դրանք միմյանց և սահուն կերպով անցնելով մեկից՝ մյուսը /Klopsch, 2013/:

Հետագայում, դիտարկելով ամերիկյան դրամայի էվոլյուցիան, հարկ է նշել, որ արդեն 1970-ականների սկզբին ամերիկյան թատրոնում հաստատվում է պոստմոդեռնիզմը: Իսկ 1980-ականներին ամերիկյան դրամատուրգներն արդեն վեր են հանում արդիական թեմաներ ու խնդիրներ: 1990-ականներին ականատես ենք դառնում հուզիչ ընտանեկան դրամայի վերադարձին:

Այսպիսով, ամերիկյան գրականությունը, մոտ երեք հարյուր տարվա պատմություն ունենալով հանդերձ, համաշխարհային գրականությանն է տվել տաղանդավոր մի շարք գրողներ, ովքեր առանձնանում են իրենց հոգեբանական վերլուծություններով, յուրօրինակ գեղարվեստական մտածողությամբ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Bigsby C. W. E. A Critical Introduction to Twentieth-Century American Drama: Volume 3, Beyond Broadway. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
2. Bigsby C.W.E. History of American Theatre. Cambridge: Cambridge University press, 2000.
3. Brockett O., Findlay R. Century of Innovation: A History of European and American Theatre and Drama Since the Late Nineteenth Century (2nd Edition). United States: Prentice Hall, 1973.
4. Demastes W. W. Realism and the American Dramatic Tradition. USA: University of Alabama Press, 1996.
5. Gray R. A History of American Literature. UK: Wiley-Blackwell, 2011.
6. Jeffrey H. R. Early American Drama. New York: Penguin, 1997.
7. Klopsch N. The American Dream in 20th Century American Drama. Germany: GRIN, 2013.
8. Krasner D. American Drama 1945 – 2000: An Introduction. UK: Wiley-Blackwell, 2006.
9. Krasner D. A Companion to Twentieth-Century American Drama. UK: Wiley-Blackwell, 2007.
10. Reynolds R.C. Stage Left: The Development of the American Social Drama in the Thirties. New York: Whitston Pub Co Inc, 1986.
11. Smith S. H. American Drama: The Bastard Art. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
12. Wilder T. «Our Town» and Other plays. New York: Penguin, 1962.

Л. АЙТЯН – Генезис и эволюция американской драмы. – Данная статья посвящена развитию Американской драмы, включая период с 17 по 20 века. В статье рассматриваются исторические, политические и культурные события, которые способствовали развитию американской драмы и обеспечили ее генезис. Рассмотрено творчество ряда авторов конца 19 начала 20 веков.

Ключевые слова: американская драма, генезис, эволюция, британская модель, реализм, социальная драма, психологическая драма, американский экспрессионизм, художественные проблемы

L. HAYTYAN – The Genesis and Evolution of American Drama. – The present paper is devoted to the development of American drama including the period from 17 to 20 centuries. It examines historical, political and cultural realities which provide the development the American drama as well as its genesis.

Key words: American drama, genesis, evolution, British model, realism, social drama, psychological drama, American expressionism